

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ЗА ПОЗОВАМИ ДО ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ЧЕСТІ, ГІДНОСТІ Й РЕПУТАЦІЇ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ

Анна Штефан,
*науковий співробітник НДІ інтелектуальної
власності АПрН України*

Провадження у справах за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності й репутації до судового розгляду має велике значення для судового захисту прав та інтересів фізичних та юридичних осіб. При порушенні цивільного процесу по справі суд володіє лише тією інформацією, яка надана позивачем, але такі відомості висвітлюють спір між сторонами односторонньо, виявляють точку зору лише одного учасника процесу. Позовна заява з доданими до неї документами дає змогу лише визначити, чи можливе відкриття провадження у цій справі, але цих матеріалів не достатньо для вирішення справи по суті. Тому підготовка справи до судового розгляду слугує необхідною сполучною ланкою між порушенням справи та її вирішенням по суті [1, с. 215], а здійснення судами всіх передбачених законом дій щодо підготовки справ розглядуваної категорії до судового розгляду забезпечить можливість точного встановлення фактів на основі ретельного дослідження та правильної оцінки доказів, своєчасного і правильного вирішення спору між сторонами.

Теоретичною основою цього дослідження становлять праці вітчизняних та зарубіжних вчених-проце-

суалістів — М. Й. Штефана, С. Я. Фурси, В. А. Мусіна, Н. О. Чечиної, Д. М. Чечота. Практичну основу статті становлять матеріали судової практики у справах розглядуваної категорії, рішення та ухвали судів першої та апеляційної інстанцій.

Метою дослідження у запропонованій статті є визначення змісту та особливостей провадження у справах за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності й репутації до судового розгляду.

Результати дослідження. Після відкриття провадження у справі суд невідкладно надсилає особам, які беруть участь у справі, копії ухвали про відкриття провадження у справі (ч. 1 ст. 127 ЦПК). Одночасно з копією ухвали про відкриття провадження у справі відповідачу надсилається копія позовної заяви з копіями доданих до неї документів, а третій особі — копія позовної заяви (ч. 2 ст. 127 ЦПК).

Відповідно до принципу процесуальної рівності сторін відповідачу надаються широкі можливості захищати свої інтереси в цивільному судочинстві у справах за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності й репутації. Процесуальними засобами захисту прав та інтересів відповідача є заперечен-

ня проти позову, яке відповідач має право подати до суду після одержання копій ухвали про відкриття провадження у справі і позовної заяви (ч. 1 ст. 128 ЦПК) та пред'явлення зустрічного позову (ст. 123 ЦПК).

Зустрічним позовом є самостійний позов відповідача до позивача, який пред'являється для спільного розгляду з первісним позовом, якщо обидва позови взаємопов'язані і їх спільний розгляд є доцільним, зокрема, коли вони виникають з одних правовідносин, або коли вимоги за позовами можуть зараховуватися, або коли задоволення зустрічного позову може виключити повністю або частково задоволення первісного позову (ч. 2 ст. 123 ЦПК). Але у справах за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності й репутації підстав для пред'явлення зустрічного позову немає, що підтверджується наступним. Фізична особа має право на повагу до гідності та честі, які є недоторканими (ч. 1, 2 ст. 297 ЦК) та невіддільними від неї — від особистих немайнових прав неможливо відмовитися, їх неможливо подарувати, обміняти, продати. Недоторканною є й репутація фізичних та юридичних осіб (ч. 1 ст. 299, ч. 1 ст. 94 ЦК), яка також тісно пов'язана з особами її носіїв. Тому кожне приниження честі, гідності й репутації викликає окремі правовідносини щодо їх захисту. І навіть якщо уявити, що позивач після публікації про нього відповідачем недостовірної інформації звернувся до іншого засобу масової інформації і поширив через нього недостовірну інформацію про відповідача, то пред'явлення відповідачем позову про захист його особистих немайнових прав не буде зустрічним позовом, оскільки

такий позов виникне з інших правовідносин, при цьому обидва позови за наявності на те законних підстав можуть бути задоволені, а можливості зарахування вимог у справах розглядуваної категорії не існує. Тому у справах за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності й репутації процесуальним засобом захисту прав та інтересів відповідача є заперечення проти позову.

Заперечення проти позову — це мотивовані пояснення відповідача, якими повністю або частково, назавжди або тимчасово відхиляються або спростовуються позовні вимоги [2, с. 348]. Відповідач може заперечувати проти позову, посиляючись на незаконність вимог позивача, їх необґрунтованість, відсутність у позивача права на звернення до суду або наявність перешкод для відкриття провадження у справі (ч. 2 ст. 128 ЦПК). Заперечення проти позову можуть стосуватися як всіх заявлених вимог, так і їх певної частини (ч. 3 ст. 128 ЦПК). У розглядуваній категорії справ У своїх запереченнях відповідачі зазвичай вказують на наступне:

- а) поширена щодо позивача інформація є оціночними судженнями, тобто висловлюваннями, які не містять фактичних даних, зокрема критика, оцінка дій, а також висловлювання, що не можуть бути витлумачені як такі, що містять фактичні дані, з огляду на характер використання мовних засобів, зокрема (особисто) вживання гіпербол, алегорій, сатири [3];
- б) поширена інформація не має яскраво вираженого негативного характеру та ознак приниження честі, гідності й репутації, ос-

ЗАХИСТ ПРАВ

кільки відповідач при здійсненні аналізу певних вчинків позивача та роблячи на підставі свого аналізу висновки щодо певних вчинків позивача, посилався на факти, які на сьогодні неодноразово оприлюднювалися різними засобами масової інформації, і при цьому не оспорювалися позивачем у судовому порядку [4];

- в) відповідачем поширена достовірна інформація, для спростування якої немає підстав [5];
- г) у поширеній інформації не зазначене ім'я та прізвище позивача та відсутні будь-які ознаки, за якими можна ідентифікувати особу позивача [6];
- д) у передбаченому законом порядку засіб масової інформації звільнений від обов'язку опублікувати спростування (ч.ч. 6, 7 ст. 37 Закону України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні") або від відповідальності за поширення інформації (ст. 42 Закону України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні") [7];
- е) у позовній заяві не обґрунтовано спричинення позивачеві майнової чи немайнової шкоди [8].

Протягом одного місяця з дня відкриття провадження у справі повинно бути призначене і проведене попереднє судове засідання (ст. 129 ЦПК), яке є процесуальною формою підготовки справ за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності й репутації до судового розгляду. Зазначений у розглядуваній нормі строк стосується лише дати попереднього судового засідання і не поширюється на проведення судом процесуальних дій з підготовки справи до судового розгляду —

суд сам визначає час, коли справа буде готовою для розгляду її по суті, оскільки в кожній конкретній справі за позовом до засобу масової інформації про захист честі, гідності й репутації необхідним може бути виконання різного обсягу процесуальних дій, що в різних випадках може зайняти різні проміжки часу.

Метою попереднього судового засідання, яке проводиться за участі сторін та інших осіб, які беруть участь у справі, є з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду або забезпечення правильного та швидкого вирішення справи (ч.ч. 1, 2 ст. 130 ЦПК). Інститут попереднього судового засідання є однією з новел ЦПК і на відміну від ЦПК 1963 р. метою провадження у справі до судового розгляду є в тому числі з'ясування можливості врегулювання спору до судового розгляду — укладення мирової угоди. Для врегулювання спору до судового розгляду, на підставі ч. 3 ст. 130 ЦПК суд з'ясовує:

1. Чи не відмовляється позивач від позову. Протягом всього часу судового розгляду позивач може відмовитися від позову, зробивши усну чи письмову заяву. Перш ніж прийняти відмову позивача від позову, суд перевіряє, чи не суперечить закону відмова позивача від позову та чи не порушує вона чиїхось прав. У разі відмови позивача від позову суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі. Відмова позивача від позову не приймається судом, якщо позивача в процесі представляє його законний представник і дії представника суперечать інтересам особи, яку він представляє. Відмова позивача від позову є підставою для закриття провадження у справі (п. 3 ч. 1 ст. 205 ЦПК), наслідками якого

є неможливість повторного звернення до суду з приводу спору між тими ж сторонами, про той самий предмет і з тих самих підстав (ч. 3 ст. 206 ЦПК); наявність ухвали про закриття провадження у зв'язку з прийняттям відмови позивача від позову не позбавляє відповідача у цій справі права на звернення до суду за вирішенням цього спору (ч. 3 ст. 206 ЦПК).

2. Чи визнає позов відповідач. Визнанням позову є висловлена відповідачем згода з позовними вимогами позивача, що може бути здійснена протягом всього часу судового розгляду справи шляхом надання суду усної або письмової заяви. У разі визнання відповідачем позову, за наявності для того законних підстав, суд ухвалює рішення про задоволення позову. Якщо визнання відповідачем позову суперечить закону або порушує права, свободи чи інтереси відповідних осіб, суд постановляє ухвалу про відмову у прийнятті визнання відповідачем позову і продовжує судовий розгляд (ст. 174 ЦПК). Визнання позову не приймається судом, якщо відповідача в процесі представляє його законний представник і дії представника суперечать інтересам особи, яку він представляє. Від визнання позову слід відрізнити визнання відповідачем обставин справи: визнання обставин, якими обґрунтовуються вимоги позивача, звільняє позивача від потреби подальшого доказування цих обставин (ч. 1 ст. 61 ЦПК), проте не означає припинення розгляду справи й ухвалення рішення.

3. Чи бажають сторони укласти мирову угоду. Мировою угодою є угода позивача та відповідача про припинення спору та встановлення нових правовідносин між ними, доб-

ровільне врегулювання спірних правовідносин шляхом укладення угоди, умови якої затверджуються судом [1, с. 176]. Мирова угода укладається сторонами з метою врегулювання спору на основі взаємних поступок і може стосуватися лише прав та обов'язків сторін та предмета позову (ч. 1 ст. 175 ЦПК). Умови мирової угоди не повинні суперечити закону чи порушувати прав, свобод і інтересів інших осіб, інакше судом буде постановлена ухвала про відмову у визнанні мирової угоди, а судовий розгляд буде продовжено (ч. 5 ст. 175 ЦПК). Мирова угода не визнається судом, якщо одну із сторін представляє законний представник і його дії суперечать інтересам особи, яку він представляє. У разі укладення сторонами мирової угоди суд постановляє ухвалу про закриття провадження у справі (ч.ч. 4, 6 ст. 175, п. 4 ч. 1 ст. 205 ЦПК). Укладення мирової угоди можливе і в справах розглядуваної категорії: так, у справі за позовом О. до О. і редакції газети "Панорама Білопільля" про захист честі, гідності й репутації, що розглядалася Білопільським районним судом Сумської області, сторони звернулися до суду з заявою про затвердження мирової угоди. Умови цієї мирової угоди поширюються тільки на претензії позивача стосовно статті "Правда очі коле, або як редакторка О. розносить брехню по селах", надрукованої в газеті "Панорама Білопільля" за 04 липня 2007 року. Заслухавши пояснення сторін, які в судовому засіданні підтримали умови мирової угоди, роз'яснивши сторонам наслідки закриття провадження у справі та впевнившись, що умови мирової угоди не суперечать закону та не порушують прав, свобод та ін-

тересів інших осіб, суд ухвалив визнати мирову угоду, укладену між сторонами, а провадження у справі закрити [9].

4. Чи бажають сторони передати справу на розгляд третейського суду. В юридичній літературі звертається увага на те, що чинний ЦПК не передбачає ніякої форми передачі справи на розгляд третейського суду, та пропонується оформлювати таку дію окремим процесуальним актом — письмовим договором про передачу справи на розгляд третейського суду [10, с. 630], що, на нашу думку, є безумовно доцільним. Виходячи з вимог ст. 6 Закону України “Про третейські суди” від 11 травня 2004 р., на розгляд третейського суду не можуть бути передані такі справи за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності й репутації:

- а) справи про визнання поширеної інформації недостовірною в порядку окремого провадження, що може мати місце тоді, коли фізична особа, що поширила інформацію, померла, а засіб масової інформації ліквідований, і в нього не залишилося правонаступників;
- б) справи про захист честі, гідності й репутації, коли однією зі сторін є орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб’єкт під час здійснення ним владних управлінських функцій на основі законодавства, у тому числі на виконання делегованих повноважень. В інших випадках справи за позовами до засобів масової інформації про захист честі, гідності й репутації можуть бути передані на розгляд третейсько-

го суду, про що суд постановляє ухвалу про залишення заяви без розгляду (ч. 6 ст. 130 ЦПК).

Якщо спір, що виник з позову до засобу масової інформації про захист честі, гідності й репутації, між сторонами у зазначеному вище порядку не був врегульований, суду на підставі ч. 6 ст. 130 ЦПК належить вчинити такі дії:

- 1) уточнити позовні вимоги або заперечення проти позову. Для цього суд визначає характер спірних правовідносин сторін, зміст їх правових вимог і матеріальний закон, що їх регулює і яким належить керуватися при розв’язанні спору [2, с. 364]. Уточнення заперечень відповідача надає можливість визначення, які саме факти заперечуються і з яких підстав;
- 2) вирішити питання про склад осіб, які братимуть участь у справі. Правильне визначення суб’єктного складу учасників процесу по справі дасть змогу забезпечити швидкий розгляд та правильне її вирішення. Під час попереднього судового засідання суд повинен з’ясувати, чи справді позивачеві належить право вимоги і чи притягаються до відповідальності особи, які повинні відповідати за позовом;
- 3) визначити факти, які необхідно встановити для вирішення спору і які з них визнаються кожною стороною, а які підлягають доказуванню. Також суд з’ясовує, які обставини справи визнаються сторонами, а які заперечуються. У випадку визнання одним з учасників процесу певних обставин справи, за умови, що й інші учасники процесу їх визнають, такі обставини не під-

лягають доказуванню на підставі ч. 1 ст. 61 ЦПК. Якщо ж сторона визнає в попередньому судовому засіданні певні обставини, але в процесі судового розгляду справи доведе, що вона визнала ці обставини внаслідок помилки, що має істотне значення, або обману, насильства, погрози, тяжкої обставини, або в результаті зловмисної домовленості її представника з другою стороною, така сторона вправі відмовитися від визнання в попередньому судовому засіданні обставин, про що суд постановляє ухвалу, а зазначені обставини доводяться в загальному порядку (ст. 178 ЦПК);

- 4) з'ясувати, якими доказами кожна сторона буде обґрунтовувати свої доводи чи заперечення щодо невизнаних обставин, та встановити строки їх подання. За загальним правилом, сторони зобов'язані подати свої докази чи повідомити про них суд до або під час попереднього судового засідання. Якщо докази до або під час попереднього судового засідання подані не були, суд встановлює строк для їх подання. Несвоєчасно подані докази не приймаються, якщо сторона не доведе, що докази подано несвоєчасно з поважних причин (ст. 131 ЦПК);
- 5) за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, вирішити питання про витребування доказів та виклик свідків, про проведення експертизи, залучення до участі у справі спеціаліста, перекладача, особи, яка надає правову допомогу, або про судові доручення щодо збирання доказів;
- 6) у невідкладних випадках прове-

сти огляд на місці, огляд письмових і речових доказів. Огляд доказів відбувається за правилами, встановленими ст.ст. 140-141 ЦПК, та стосується доказів, які не можуть бути доставлені в суд — наприклад, якщо поширено інформацію про те, що позивач збудував будинок з порушенням відповідних нормативів, внаслідок чого на стінах будинку з'явилися тріщини, а сам будинок нахилився, а позивач вважає цю інформацію недостовірною, для правильного вирішення такої справи необхідно здійснити огляд будинку за місцем його знаходження;

- 7) вирішити питання про вжиття заходів забезпечення позову. Якщо якийсь доказ, що підтверджує відповідну обставину справи, може бути знищений, змінений, прихований, за заявою особи, яка бере участь у справі, суд може вжити заходів щодо забезпечення позову, порядок проведення яких встановлений ст.ст. 151-154 ЦПК;
- 8) вчинити інші дії, необхідні для підготовки справи до судового розгляду. Такими діями може бути зупинення провадження у справі в зв'язку з неможливістю її розгляду до вирішення іншої справи, що розглядається в порядку конституційного, цивільного, господарського, кримінального чи адміністративного судочинства (п. 4 ч. 1 ст. 210 ЦПК), а також у зв'язку з перебуванням сторони у тривалому службовому відрядженні (п. 3 ч. 1 ст. 202 ЦПК) тощо;
- 9) визначити час і місце судового засідання. Після закінчення підготовки справи до судового роз-

гляду суддя постановляє ухвалу, в якій зазначає, які підготовчі дії ним проведені, і встановлює дату розгляду справи в межах п'ятнадцятиденного строку після закінчення дій підготовки до судового розгляду (ст. 156 ЦПК). Суд повідомляє осіб, що беруть участь у справі, про час і місце судового засідання шляхом направлення таким особам судової повістки, порядок оформлення та вручення яких встановлений ст.ст. 74-76 ЦПК. Виклик свідків, перекладачів, експерта, спеціаліста та особи, яка надає правову допомогу, відбувається в такому ж порядку.

Висновки. Досліджений порядок проведення та особливості попереднього судового засідання у справах за позовами до засобів масової інфор-

мації про захист честі, гідності й репутації дає змогу зробити висновки, що проведення попереднього судового засідання з дотриманням всіх передбачених законом вимог сприятиме повному, всебічному та об'єктивному розгляду справ розглядуваної категорії та забезпечить ухвалення у справі законного й обґрунтованого рішення. ◆

Список використаних джерел:

1. *Гражданский процесс. Учебник. Изд. 2-е, пере раб. и доп. / Под ред. В. А. Мусина, Н. А. Чечиной, Д. М. Чечота.* — М.: Проспект, 1999. — 472 с.
2. *Штефан М. Й. Цивільне процесуальне право України: Академічний курс: підруч. для студентів юрид. спец. вищ. навч. зал.* — К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2005. — 624 с.
3. *Рішення Печерського районного суду м. Києва від 08 лютого 2008 р.* — *Справа № 2-41/08.*
4. *Рішення Печерського районного суду м. Києва від 01 лютого 2008 р.* — *Справа № 2-140/08.*
5. *Рішення Печерського районного суду м. Києва від 27 лютого 2008 р.* — *Справа № 2-320/08.*
6. *Ухвала апеляційного суду Черкаської області від 27 лютого 2008 р.* — *Справа № 22ч-386/2008.*
7. *Рішення Печерського районного суду м. Києва від 21 березня 2008 р.* — *Справа № 2-492/08.*
8. *Рішення Печерського районного суду м. Києва від 22 травня 2008 р.* — *Справа № 2-336-1/08.*
9. *Ухвала Білопільського районного суду Сумської області від 12 березня 2008 року.* — *Справа № 2-144/2008.*
10. *Цивільний процес України: академічний курс: [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.]; [за ред. С. Я. Фурси].* — К.: Видавець Фурса С. Я.: КНТ, 2009. — 848 с.